

За часом, відображеним у динамічних рядах, вони поділяються на моментні та інтервальні. У моментних рядах динаміки рівні виражають величини явища на відповідну дату, наприклад, залишки готової продукції на перше число кожного місяця, вартість основних фондів на початок, чи кінець року та ін. В інтервальних рядах рівні виражають розміри явищ за проміжок часу, наприклад, випуск продукції за місяць, квартал, рік.

При побудові динамічних рядів необхідно, у першу чергу, зосередити увагу на порівнянності рівнів ряду. Це значить, що усі рівні повинні виражатися в однакових одиницях виміру, розраховуватися за єдиною методологією, включати єдине коло об'єктів. Для ефективного застосування наведених методів прогнозування соціально-економічного розвитку регіону необхідний цілеспрямований аналіз існуючої інформаційної бази і визначення її придатності для відповідних методів.

Література

1. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України". 2004. – 36 с.
2. **Анализ** и прогнозирование развития экономики региона (под ред. Н.Г. Чумаченко. – К.: Наук. думка, 1991. – 264 с.
3. **Грабовецький Б.Є.** Економічне прогнозування і планування: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 236 с.
4. **Морозова Т.Г., Пикулькин А.В., Тихонов В.Ф. и др.** Прогнозирование и планирование в условиях рынка: Учебн. пособие для ВУЗов. – М.: Юнити-Дана, 1999. – 322 с.
5. **Панасюк Б.** Прогнозування економічного розвитку України// Економіка України. – 2000, № 9. – С. 36-44.

УДК 331.56 Доц. В.І. Приймак, канд. фіз.-мат. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка; доц. В.І. Жовтанецький, канд. екон. наук – ІРД НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Вивчено особливості безробіття в Україні. Досліджено його структуру. Запропоновано заходи, впровадження яких сприятиме зменшенню кількості зареєстрованих, незареєстрованих і приховано безробітних в країні.

*Doc. V.I. Pryjmak – Lviv National University after Ivan Franko;
doc. V.I. Zhovtanetsky – IRR NASU*

Improvement of state regulation of unemployment in Ukraine

Features of unemployment in Ukraine are investigated. Its structure is investigated. Actions which introduction will assist reduction of quantity registered, unregistered and latently unemployed in the country are offered.

Процес реформування економіки потребує вдосконалення структури робочої сили. Частина працівників за своїми професійно-кваліфікаційними характеристиками не відповідає новим вимогам економіки. Зростає структурне безробіття, оскільки пропозиція робочої сили не збігається зі структурою робочих місць. Високий рівень безробіття призводить до економічних витрат, соціального напруження і недовикористання трудового потенціалу. Значні соціально-економічні наслідки має довготривале безробіття.

Безробіття не тільки погіршує економічний стан вимушено незайнятих, але й зменшує використання трудового потенціалу. Від недовикористання трудового потенціалу, втрат потенційних можливостей виробництва товарів і послуг страждають як окремі люди, так і суспільство в цілому. У результаті погіршується стан фізичного й психічного здоров'я не тільки осіб працездатного віку, а й найбільш вразливих верств населення – дітей і людей похилого віку, оскільки батьки чи близькі їм люди неспроможні надати матеріальну допомогу, забезпечувати високоякісними продуктами і дефіцитними ліками. Це веде до погіршення генофонду суспільства, зменшення величини трудового потенціалу всієї країни.

Безробіття потрібно вивчати й регулювати, а для цього, передусім, потрібно вміти вимірювати його як статистичну величину. Безробіття в регіоні визначають за допомогою рівня і середньої тривалості безробіття. Залежно від критеріїв входження тих чи інших осіб до розряду безробітних і бази, з якою порівнюють їхню кількість, розрізняють рівень офіційного (зареєстрованого) безробіття і рівень безробіття, обчисленого за методологією міжнародної організації праці (МОП).

Зауважимо, що рівень зареєстрованого безробіття в нашій державі не достатньо адекватно відображає стан використання трудового потенціалу. Це пов'язано з тим, що не всі звільнені звертаються до Державної служби зайнятості про допомогу у працевлаштуванні. Крім цього, навіть при реєстрації в службі зайнятості не всі з них можуть отримати статус безробітного і претендувати на допомогу у зв'язку з безробіттям.

Більш адекватно відображає стан використання трудового потенціалу рівень безробіття, обчислений за методологією МОП, тобто рівень безробіття на повному ринку праці. Кількість безробітних в цьому випадку визначається на підставі вибірових обстежень робочої сили (ВОРС). Згідно з цими обстеженнями, безробіття на повному ринку праці і зареєстроване безробіття змінюються приблизно однаково. Рівень безробіття в Україні, визначений за даними ВОРС досяг свого найбільшого значення (11,9 % економічно активного населення) в 1999 р. і далі почав потроху зменшуватися.

На відміну від економічно розвинутих країн, серйозною соціальною проблемою яких є тривале відкрите безробіття, найскладнішою проблемою для нашої держави є приховане безробіття. Державі приховане безробіття коштує дорожче, ніж реальне, бо воно є більш деструктивним і руйнівним для трудового потенціалу. Згідно з рекомендаціями МОП, до приховано безробітних відносять тих офіційно зайнятих працівників, які влаштувалися на роботу з повним робочим часом, але з незалежних від них причин працюють або протягом тільки якоїсь його частини, або не зовсім ефективно, або з неповною оплатою. За оцінкою міжнародного бюро зайнятості в Женеві, прихована вимушена неповна зайнятість в Україні вкінці минулого десятиріччя була найвища в Східній Європі.

Видиму форму прихованого безробіття називають частковим безробіттям. Його можна досліджувати як статистичну величину. Кількість частково безробітних у 1999 році порівняно з попереднім роком зменшилася, а їхня

частка в загальній кількості працівників майже не змінилася. У 2001 р., порівняно з попереднім роком, відбулося зменшення значень обох цих показників. Втрати робочого часу працівниками галузей економіки за час їх перебування в умовах вимушеної неповної зайнятості з ініціативи адміністрації також зменшилися. У середньому на одного штатного працівника в 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 і 2003 рр. тривалість адміністративної відпустки відповідно становила 553, 561, 530, 497, 411, 331 і 288 год. а невідпрацьований робочий час унаслідок його скорочення через переведення працівників на неповний робочий день (тиждень) становив відповідно 340, 352, 350, 301, 330, 328 і 308 год. [1, с. 123].

Процесу зростання прихованого безробіття в нашій країні сприяла недосконала кредитно-грошова політика уряду, яка проявлялася у доступності значної частини державних підприємств до пільгових кредитів та бюджетних коштів. З іншого боку, це давало змогу втримувати виробництво від обвального спаду підприємства – від масового банкрутства, а суспільство – від неконтрольованого зростання відкритого безробіття. Крім того, в умовах високої інфляції і монопольного становища більшості виробників, були об'єктивні можливості для зростання цін, які давали змогу покривати штучно завищені витрати.

Якщо спад виробництва – головна причина утворення прихованого безробіття, то економічною передумовою його існування є спад реальної заробітної плати працівників. Заборгованість із заробітної плати є ще одним чинником консервації прихованого безробіття.

Разом з тим приховане безробіття має й позитиви, серед яких можна виділити:

- збереження на виробництві нагромадженого трудового потенціалу;
- у деяких випадках приховане безробіття є єдиною реальною формою забезпечення зайнятості, а, отже, й доходів для значної частини населення;
- приховане безробіття відтягує час переходу працівника до нової ефективної зайнятості чи в категорію відкрито безробітних, стимулюючи пристосовуваність працівників до ринкових перетворень;
- приховане безробіття є потужним соціальним стабілізатором, який пом'якшує наслідки економічної кризи. Раптове зростання відкритого безробіття призвело би до набагато гірших соціальних негараздів у нашій країні.

В країнах з розвинутою ринковою економікою, на думку спеціалістів, природний рівень безробіття може сягати 5-6 %. У країнах, де ринкові відносини ще тільки формуються, природний рівень безробіття буде вищим.

В Україні рівень безробіття удвічі перевищує допустимий природний рівень безробіття розвинутих країн. Тому державне регулювання безробіття в нашій державі повинно бути зорієнтоване в першу чергу на зменшення кількості безробітних і поліпшення їхнього соціального захисту [2, с. 193]. Сприяють вирішенню цих проблем такі заходи: допомога у пошуку нової роботи; стимулювання добровільного переходу на режим роботи з неповним робочим днем (тижнем); організація і проведення оплачуваних громадських робіт; допомога в перепідготовці і перекваліфікації на спеціальності, які користуються попитом на ринку праці; заохочення і стимулювання територіальної мобільності населення; цільове створення нових робочих місць для молоді,

довготривало безробітних і неконкурентоспроможних громадян на ринку праці; інформування населення про вакантні робочі місця з метою зменшення часу на пошуки роботи; стимулювання підприємницької діяльності і самозайнятості шляхом зниження податку з прибутку, надання пільгових кредитів безробітним для відкриття власної справи й ін.

Регулювання безробіття на ринку праці України повинно бути спрямоване не тільки на зниження рівня незайнятості, але й на попередження безробіття, забезпечення соціального захисту працівників від втрати ними робочого місця. Ефективність цього регулювання залежить, зокрема, від забезпечення його стабільною нормативно-правовою базою.

Основний Закон національного трудового законодавства – це Кодекс законів про працю України, який ухвалено 10 грудня 1971 р. Безумовно, що за цей час даний Кодекс застарів і потребує істотних змін. Потребує нової редакції Закон України "Про зайнятість населення", який також розроблявся ще за умов планово-регульованої економіки. Зміни, які внесені до нього протягом останніх років, хоча і відкоригували його, але не змінили кардинально. Він скоріше націлений на соціальний захист населення в період короткотермінового безробіття, ніж на активну державну політику зайнятості. В результаті в Україні значні обсяги тривалого (перебування у стані безробітного більше 6 місяців) і застійного (відсутність робочого місця понад 12 місяців) безробіття. В новій редакції Закону повинні бути враховані як особисті інтереси громадян, так і інтереси всього суспільства. Критерії і ознаки безробітних треба привести до світових норм. Організація соціального захисту незайнятого населення в державі має бути зорієнтована на підтримку тих, хто дійсно потребує матеріальної допомоги, а не стимулювання бездіяльності в окремих громадян.

В Україні практично не вирішено питання соціального захисту частково безробітних. Термін "часткове безробіття" вперше в нашій країні було введено в Законі України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття". Проте рішення про введення в дію статей цього Закону, які стосуються соціального захисту вимушено неповно зайнятих, щорічно приймає Верховна Рада України під час затвердження розміру страхових внесків на підставі інформації про рівень економічних можливостей держави. На думку депутатів ВР України такий час ще не настав. Тому потрібно внести зміни до вказаного закону, згідно яких населення було б однаково соціально захищене як від повного, так і від часткового безробіття.

У зв'язку з великими обсягами прихованого безробіття виникає потреба у виокремленні заходів щодо його регулювання. Їх можна поділити на активні і пасивні. Активні заходи регулювання цього сегмента ринку праці повинні мати превентивний характер. Серед них можна виділити такі: організація і формування перекваліфікації вимушено неповно зайнятих, які цього бажають; переведення таких працівників на інші ділянки роботи; допомога у працевлаштуванні на інших підприємствах на окремі робочі місця чи за сумісництвом; сприяння в організації власної справи; залучення до участі в громадських роботах, які організовані за таким принципом, щоб частково безробітні мали можливість їх виконувати.

Щодо пасивних заходів регулювання прихованого безробіття, то практично відсутність на даний час дієвого соціального захисту від цього безробіття задекларованого в Законі України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" спонукає до необхідності розробки і впровадження механізму призначення компенсаційних виплат працівникам, які знаходяться у стані вимушеної неповної зайнятості, за рахунок коштів підприємств. Ці виплати повинні залежати від терміну перебування у такому стані і від того, працює людина повний робочий час з частковою оплатою, чи перебуває у безоплатній відпустці. Підприємству, за умови обґрунтування необхідності таких виплат, має бути зменшено суму страхових внесків у Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Окремо потрібно розглянути питання поліпшення працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці (молодь, жінки, інваліди). Місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад повинні посилити контроль за забезпеченням соціального захисту таких громадян.

На обсяги безробіття має вплив трудова мобільність населення. Тому потрібно створити умови для підвищення територіальної, професійної і соціальної мобільності працівників, контролювати імміграційні процеси через механізм наведення чинного законодавства з питань трудової міграції відповідно міжнародним нормам, а також створення механізму захисту національного ринку праці від експансії іноземної некваліфікованої робочої сили.

Впровадження ефективних форм і методів державного регулювання безробіття сприятиме зменшенню його обсягів і тривалості, підвищенню якості трудового потенціалу, створенню сприятливих умов для трудової мобільності працівників.

Література

1. **Праця** України 2003: Статист. зб. – К., 2004. – 385 с.
2. **Приймак В.І.** Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні: Монографія. – Львів: Вид. ц. ім. Івана Франка, 2002. – 383 с.

УДК 338.978(477)

*Проф. О.А. Васюта, д-р політ. наук – НДІ
Українознавства МОН України; магістр О.С. Васюта – УкрДЛТУ*

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Аналізується екологічна політика та економічні важелі її вирішення, які й нині залишаються "звуженими", оскільки зазвичай, зводяться до проблем використання природних ресурсів і протидії забрудненню навколишнього середовища через економічний розвиток. Натомість на сьогодні все більше простежується необхідність макrorівневих еколого-політичних підходів, актуалізується цілісний погляд на еколого-економічну політику як систему, що може функціонувати в межах всього народного господарства, з позицій необхідності його екологізації, зниження антропогенного пресингу на навколишнє природне середовище.